

Ольга Сахарова,  
канд. філол. наук

УДК 81.001: 82

## Жанр інтерв'ю як спосіб вияву мовної особистості

*У статті проаналізовано принципи реалізації мовної особистості. Доведено, що професійний та соціальний статус мовця є переважним показником у виборі мовних засобів, мовленнєвої поведінки. Дослідження ґрунтується на матеріалах інтерв'ю. Показовими критеріями характеристики мовної особистості визначено вибір суб'єктно-предикатної рамки висловлювання, та модальних компонентів.*

**Ключові слова:** інтерв'ю, мовна особистість, жанр.

Людина, яка говорить, є, безперечно, центральною постаттю в багатовимірній стихії комунікації. Характер, спрямування, специфіка мовлення особистостей моделюють напрям комунікації та мовленнєвий жанр. Тому питання про мовну особистість порушується в різних ракурсах, у висвітленні життя мови в різноманітних дискурсах [1].

Мовна особистість, згідно з концепцією Ю. Караулова, розглядається як сукупність здібностей та характеристик людини, що зумовлює створення нею мовленнєвих текстів. Мовні особистості різняться між собою ступенем мовної структурної складності, глибиною, точністю відображення реальності, цільовою спрямованістю [2].

З розвитком психолінгвістики та лінгвістичної персонології поняття «мовна особистість» детальніше кваліфікується, яка співвідноситься із ключовими теоретичними поняттями про мову та мовну діяльність [3; 8]. Проте питання щодо презентації мовної особистості в різних дискурсах залишається відкритим, недостатньо вивченим.

Наша стаття присвячена проблемі вияву мовної особистості респондента в жанрі інтерв'ю. Завданням невеликої розвідки є аналіз різновидів поверхневих синтаксичних структур та інших мовних одиниць, що презентують певні риси респондента, зокрема його соціальні характеристики.

Важливим чинником є дискурсивна залежність мовленнєвого спілкування. Згідно з концепцією В. Карасика [5], найхарактернішими формами мовного буття людини є особистісно-орієнтований та статусно-орієнтований дискурси. Міжособистісне спілкування реалізується, відповідно, в особистісно-орієнтованому дискурсі, професійне – у статусно-орієнтованому, а різні види побутового спілкування можуть бути представлені як проміжні ланки, що поєднують вище-

зазначені дискурси. Найскладнішим і дискусійним питанням вивчення мовної особистості є визначення переважних психологічних та соціальних рис, що й зумовлює адекватну мовну поведінку у межах певних жанрів і дискурсів. Беручи до уваги значущість вікового чи гендерного чинників, висловимо припущення, що пріоритетним виступає все ж таки професійний, статусний критерій особистості.

Особистісно-орієнтовані дискурси віддзеркалюють таке мовленнєве середовище, де найповніше може проявити себе мовна особистість. Статусно-орієнтований дискурс, що має переважно інституційний характер, моделюється у межах встановлених правил, конвенцій, не цілкоміто відображає особистісні риси комунікантів. Проте певні соціально та професійно значущі доміанти переважають у процесі вибору мовленнєвої поведінки, актуалізації певних мовних засобів.

Формально інтерв'ю тяжіє до статусно-орієнтованого дискурсу, спрямованого на регулювання офіційних відносин, у яких особистість, як правило, не розкривається повною мірою. Проте унікальна здатність мовлення презентувати людину, що говорить, зумовлює можливість вияву соціально-психологічних рис мовців навіть в інституційному спілкуванні. Інтерв'ю посідає особливе місце серед публіцистичних жанрів, виступає як специфічний тип вербальної інтеракції. У ньому поєднується міжособистісне контактне спілкування співрозмовників – журналіста (кореспондента, інтерв'юера) та респондента – з опосередкованим, дистантним спілкуванням з масовим адресатом.

Традиційне розуміння інтерв'ю представляє цей жанр публіцистики як такий, що складається з бесіди журналіста з однією чи кількома особами.

У журналістському тлумаченні інтерв'ю поділяються на інформаційні та аналітичні [6, 55]. Б. Стрельцов пропонує розмежовувати інтерв'ю-бесіди (діалоги), інтерв'ю-розповіді (монологи), колективні інтерв'ю, а також інтерв'ю з читацькими листами [7, 51–57].

Словотвірна модель слова містить префікс *inter* (у значенні взаємодія, взаємоспрямованості) та корінь *view* (погляд, думка). Відповідно семантика слова відображає насамперед обмін думками, поглядами в процесі діалогової взаємодії. Лінгвістичний погляд на зміст цього публіцистичного жанру акцентує увагу на аналітичній природі інтерв'ю. Безперечно, належність тексту до певного різновиду визначається змістом питання, обговорюваного в інтерв'ю, а також формою та стилем цього обговорення.

Рольові характеристики учасників інтерв'ю можуть бути різними. Журналіст, як правило, бере інтерв'ю не спонтанно, а заздалегідь готується до нього, визначає тему, мету, конкретні завдання, обмірковує



стратегію і тактику його проведення. У процесі роботи інтерв'юер найчастіше виступає комунікативним автором, який фактично формує жанр, а респондент – комунікативним адресатом, який висвітлює певні питання, пов'язані, як правило, зі своєю професійною діяльністю.

Проілюструємо сказане на прикладі аналізу «статусної» та публіцистичної форми діалогу, комунікативного жанру інтерв'ю, які були представлені у часописі «ПІК», що видавався до середини 2005 р. Серед респондентів були представники різних соціальних груп: державні діячі, політики, науковці, лікарі, режисери тощо. Породження мовлення (тексту) мовними особистостями обмежувалося вимогами жанру: питаннями журналістів, форматом журналу, різноманітними конвенціями, притаманними статусно-орієнтованому дискурсу. Індивідуальна характеристика мовлення на лексичному рівні не може бути розкрита, оскільки тематичне обмеження зумовлює вибір лексем, але пріоритети у виборі поверхневих синтаксичних структур виступають важливим компонентом у розкритті мовної особистості.

Найпоказовішими мовними засобами вважаємо тип синтаксичної конструкції, зокрема вибір предикатної рамки, а також модальні (вставні) компоненти.

Однією з рис людей, котрі обіймають високі посади, досить часто буває безапеляційність суджень, впливовість. Ці характеристики проявляються й у виборі пріоритетних конструкцій – моделюванні складнопідрядних з'ясувальних речень, в яких інформативна частина представлена у підрядному реченні, а головна неодмінно виражається координацією суб'єкта «Я» з ментальними предикатами: «я думаю», «я переконаний (а)» тощо.

Я не фахівець у цих питаннях, але припускаю, що це не зовсім правда. Я виходжу з того, що ціни на бензиновому ринку не встановлюються ні Україною, ні Росією.. Тому я не став би стверджувати, що в такий спосіб хтось грає ззовні. <...> Я думаю...

(Інтерв'ю з першим заступником глави МЗС Володимиром Єльченком // ПІК. – 2004. – № 22. – С. 15.)

У межах одного абзаца (п'яти речень) чотири рази повторюється трактування проблеми з позиції власного судження (*я думаю, я не став би стверджувати...*). Предикат активної дії вживається у пасиві, містить заперечення, координується зі суб'єктом – абстрактним іменником (*ціни не встановлюються; питання не порушувалося*)

Аналогічний характер структурування фрази притаманний банкіру В. Юткіну:

– Я не думаю, що ми станемо свідками експансії капіталу. <...> Але не думаю, що поява в Україні ВТБ може когось насторожувати... (ПІК. – 2004. – № 6. – С. 18.)

Інтерпретація такого способу представлення реальності теж може бути різною: крім усвідомлення своєї позиції як центральної, прочитується також і почуття відповідальності.

Предикатна рамка, що домінує у мовленні політиків, представлена переважно поєднанням суб'єкта (назви особи чи соціально-політичного поняття) з предикатами модального значення, а також динамічних і статичних семантичних груп у кон'юнктиві, в майбутньому часі:

– Чітка ідеологія має бути закладена в основу партії...

– На наступному етапі треба буде створювати центристську партію...

– Але депутати групи можуть профінансувати “Центр” своїми силами (Інтерв'ю з політиком Т. Чорноволом // ПІК. – 2004. – № 20.)

– Я пропонував, щоб документ про реалізацію політичної реформи називався б протоколом домовленостей.

(Інтерв'ю з першим заступником голови Комітету з питань європейської інтеграції О.Зарубінським // ПІК. – 2004. – № 7. – С. 14.)

Поширеними є також і предикати активної дії поряд із модальними:

– ...я і Олександр Мороз як співавтори законопроекту 3207, належимо до числа тих депутатів, котрі прагнуть цими змінами до Конституції почати реальну політичну реформу... Автори альтернативних законопроектів <...> намагаються зберегти і за нових умов важелі впливу на країну... Саме прагнення до збереження влади рухає локомотив змін до Конституції.

(Інтерв'ю з депутатом В. Мусіякою // ПІК. – 2004. – № 1. – С. 12–13.)

Представлення дійсності в інтерпретації політиків відбувається переважно в ірреальній модальності. Обговорювані питання залишаються тільки темою для дебатів, а не приводом для конструктивних рішень.

Зосередженість творчої особистості на власному внутрішньому світі зумовлює також вибір суб'єктно-предикатної рамки речення. У мовленні Р. Балаяна переважають предикати фізичного, психічного, емоційного стану або в пасиві, або із суб'єктом «Я»:

– Мене завжди приваблювали паралельні світи, таємниці, містика. Ми придумали, що наші герої володіють чимось таким, до чого ми, зрячі, менш здатні... Мені стало дуже погано.

– Коли моя мама вмерла, ...я це відчув на величезній відстані...Коли я приїхав на похорон... Я вірю в такі речі, і тому у фільмі торкаюсь цієї теми.

(Інтерв'ю з Романом Балаяном // ПІК. – 2004. – № 18. – С. 39.)

Характер оповіді Р. Балаяна надзвичайно показовий: завдяки простим реченням (односкладним, переважно номінативним), які змінюють одне одного (вони яскраві, сюжетні та образні), відтворюється картина швидкозмінюваних кадрів:



– Усі, хто був знайомий з Параджановим, люблять розповідати про це. Я ж розповім інше. Про останню зустріч, яка не відбулася... Дев'яностий рік, я у Парижі. Коли вилітав з Вірменії, мені дали телефон лікарні в Парижі, де він, смертельно хворий, перебував на лікуванні. Дзвоню, на тому кінці відповідають: “Він спить”. – “Як спить?” – “Він з учорашнього дня спить”. – “Добре, я подзвоню завтра”. Дзвоню наступного дня: “Він спить”. Два дні дзвоню: “Він спить”. Певно, йому робили уколи, щоб він не відчував болю. На четвертий день кажуть: “Ми вилітаємо в Єреван. Йому зробили укол, щоб можна було його везти”...

(ПШК. – 2004. – № 18. – С. 40.)

Вставні конструкції, які активізують увагу співрозмовника, теж реалізують особистісні риси. Наприклад, в інтерв'ю з президентом ісламського культурного центру в Києві Еміром Валєєвим практично кожний мовленнєвий хід супроводжується вставним словом «розумієте»: «Розумієте, я не хочу скиглити, нам українська держава і так допомагає...»; «Розумієте, хоч би там як, а це наша країна...» (ПШК. – 2004. – № 15.). Постійне апелювання до співрозмовника підсвідомо має на меті виконання просвітницької, повчальної функції.

Синтаксичний аналіз мовлення лікаря, з іншого боку, підтверджує значущість професійного мислення і мовлення. Висвітлюючи питання захворювань органів дихання, респондент моделює поверхневі структури з предикатами активної дії, характеризуючи хвороби:

- Від чого буває абструктивний бронхіт?
- Він розвивається поступово, його передумовами є, зокрема, запиленість приміщення, наприклад, на лакофарбових та деревообробних підприємствах...
- Бронхіальну астму Ви теж лікуєте?
- Ми беремо бронхіальну астму, тільки якщо мається на увазі її бактеріальна природа... В осінньо-зимовий період пневмонія трапляється значно частіше, ніж у літній. Загострюються всі хронічні процеси – і розвиваються гострі.

(ПШК. – 2003. – № 3. – С. 25.)

Опис „положення справ” здійснюється через екзистенційні, посесивні предикати, предикати кваліфікації:

- ...етіологічним чинником усіх запальних процесів <...> є стрептокок, пневмококи, стафілококи, синьогнійна паличка... Відомо, що в тілі кожної людини присутня певна кількість мікробів, тим паче в легенях, бо вони є своєрідним фільтром для організму. Але ослаблення імунної сили організму, той же грип, куріння, наркоманія, те ж переохолодження – це все може бути причинами виникнення бактеріального запального процесу. Зазвичай пневмонія при грипі – це приєднання бактеріального компонента...

(ПШК. – 2003. – № 3. – С. 25.)

Таким чином, будь-який різновид спілкування може слугувати адекватною формою реалізації певних особистісних характеристик. У кож-

ному дискурсі та комунікативному жанрі мовленнєва поведінка обирається людиною, виходячи з її ментальних, світоглядних настанов. Не є винятком і статусно-орієнтована комунікація, де в межах усталених правил, універсальних та доволі обмежених вимог до форми кожний співрозмовник проявляє ті особистісні риси, що реалізуються у виборі поверхневої синтаксичної структури. Показовими критеріями характеристики мовної особистості виявлено вибір суб'єктно-предикатної рамки висловлення, модальних компонентів.

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М., 1998. – 896 с.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М., 1987. – 264 с.
3. Майданова Л. М. Структура и композиция газетного текста / Л. М. Майданова. – Красноярск, 1987. – 178 с.
4. Наумов В. В. Лингвистическая идентификация личности / В. В. Наумов. – М. : КомКнига, 2007. – 240 с.
5. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2004. – 390 с.
6. Вакуров В. Н. Стилистика газетных жанров / В. Н. Вакуров, Н. Н. Кохтев, Г. Я. Солганик. – М., 1978. – 183 с.
7. Седов К. Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции / К. Ф. Седов. – М. : Лабиринт, 2004. – 320 с.

Подано до редакції 23. 04. 2012 р.

**Sakharova Olga.**

**Genre of interview as a method of identifying of verbal personality.**

The principles of realization of verbal personality are analysed in this article. It is proved that professional and social status of a speaker is a dominant index in choosing of lingual means and speaking behavior. The research is based on the materials of interview. Representative criteria of characteristics of a verbal personality define a choice of subjective-predicative model of speaking and modal components.

**Keywords:** interview, verbal personality, genre.

**Сахарова О. В.**

**Жанр интервью как способ выявления языковой личности.**

В статье проанализированы принципы реализации языковой личности. Доказывается, что профессиональный и социальный статус говорящего является доминирующим показателем в выборе языковых средств, речевого поведения. Исследование основывается на материалах интервью. Показательными критериями характеристики языковой личности определен выбор субъектно-предикатной рамки высказывания, модальных компонентов.

**Ключевые слова:** интервью, языковая личность, жанр.

